

БАЯНХОНГОР АЙМАГ ДАХЬ ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР

АУДИТЫН ХУРААНГУЙ ТАЙЛАН

АУДИТЫН СЭДЭВ: УУЛ УУРХАЙН АЖ АХУЙН НЭГЖҮҮДЭЭС ТӨСӨВТ ТӨВЛӨРҮҮЛСЭН ОРЛОГО, ОРОН НУТАГТ ХИЙСЭН ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ ТҮҮНИЙ ҮР АШИГ

АУДИТ ХИЙСЭН ҮНДЭСЛЭЛ, БҮРЭН ЭРХ: Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3.1-д заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Монгол Улсын Ерөнхий аудиторов 2023 оны А/100 дугаар тушаалаар баталсан "Төрийн аудитын байгууллагын 2024 онд гүйцэтгэх аудитын төлөвлөгөө", Монгол Улсын Ерөнхий Аудиторов 2023 оны "Аудитын жилийн төлөвлөгөө батлах тухай" А/162 дугаар тушаалаар баталсан Төрийн аудитын байгууллагын 2024 онд гүйцэтгэх аудитын төлөвлөгөө, газрын дарга тэргүүлэх аудиторов 2024 оны 01 дүгээр сарын 02-ны өдрийн А/01 "Аудитын жилийн төлөвлөгөө батлах тухай тушаал"-ын дагуу аудитыг гүйцэтгэв.

АУДИТЫН ГОЛ ДҮГНЭЛТ: УУЛ УУРХАЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА ЯВУУЛЖ БУЙ АЖ АХУЙН НЭГЖҮҮДЭЭС 2022-2023 ОНД 4,404.0 САЯ ТӨГРӨГИЙН ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ ХИЙСЭН НЬ ОРОН НУТГИЙН ХӨГЖИЛД ХУВЬ НЭМРЭЭ ӨГЧ БАЙНА

ТАЙЛАНГ ХҮРГҮҮЛСЭН ЭТГЭЭД: Баянхонгор аймгийн ИТХ-ын дарга, Баянхонгор аймгийн Засаг дарга, Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийг мэдээ мэдээллээр хангах Баянхонгор аймгийн орон тооны байнгын ажлын хэсэг, Баянхонгор аймгийн Газрын харилцаа, барилга хот байгуулалтын газар, Баянхонгор аймгийн Татварын газар

НЭМЭЛТ МЭДЭЭЛЭЛ, МЭДЭЭЛЛИЙН ЭХ СУРВАЛЖ: Баянхонгор аймаг дахь Төрийн аудитын газар, холбоо барих утас 70442584

Дараах QR кодыг уншуулж дэлгэрэнгүй тайлантай танилцах боломжтой.

Баянхонгор хот/

2024.11.12

АУДИТЫН ТАЛААРХ ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ:**Аудитын харилцан хамаарал**

Баянхонгор аймагт ашиглалтын 97 тусгай зөвшөөрөл, хайгуулын 38 тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч бүртгэлтэй ба Баянхонгор аймгийн нийт газар нутгийн 3.2 хувь буюу 366,919.25 га талбайг эзэлж байна.

Баянхонгор аймгийн Засаг дарга уул уурхайн тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчтэй “Байгаль орчныг хамгаалах, уурхай ашиглах, үйлдвэр байгуулахтай холбогдсон дэд бүтцийг хөгжүүлэх, ажлын байр нэмэгдүүлэх” гэрээг 2022-2023 онд нийт 12 аж ахуй нэгжтэй 12,780.0 сая төгрөгөөр байгуулж 2022 онд 3,455.0 сая, 2023 онд 3,065.0 сая төгрөгийн орлого оруулахаар тусгажээ.

Орон нутгийн төсөвт уул уурхайн тусгай зөвшөөрөлтэй аж ахуйн нэгжүүдээс газрын төлбөрөөс 2022 онд 296.7 сая, 2023 онд 464.0 сая, ус, рашаан ашигласны төлбөрөөс 2022 онд 553.0 сая, 2023 онд 395.3 сая төгрөг, хог хаягдлын хураамжаас 2022 онд 17.3 сая, 2023 онд 11.8 сая төгрөг төвлөрсөн байна.

Баянхонгор аймгийн ОНХС-ийн дансанд 2023 онд уул уурхайн аж ахуйн нэгжүүдээс 2,605.0 сая төгрөгийн хандивын орлого төвлөрчээ.

Эвдэрсэн газрын 2021 оны тооллогоор аймгийн хэмжээнд 120 нэгж талбарт 586.74 га газарт эвдрэлд орсон байсан бол 2023 оны тооллогоор 224 нэгж талбарт 729,4 га эвдрэлд орсон байна. Үүнээс 2021-2022 онд 174.4 га 2023 онд 43.98 га нийт 218.38 га талбайд техникийн нөхөн сэргээлтийг хийсэн байна.

Үндэсний аудитын газрын Аудитын нэгдсэн удирдлага, зохицуулалтын газраас 2024 оны 05 дугаар сарын 27-ны өдрөөс 2024 оны 05 дугаар сарын 30-ны өдрийн хооронд арга зүйн зөвлөгөө авсан.

Аудитын хураангуй тайлангийн зорилго, зорилтууд, хамарсан хүрээ:

АДБОУБ-ын Зарчим 20 “Ил тод, хариуцлагатай байдлын зарчим”, Төрийн аудитын тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.2 дахь заалтын дагуу хэрэглэгчдэд богино хугацаанд аудитын тайлантай танилцах боломжийг олгох, аудитын үр нөлөө, үр дүнг нээлттэй, ил тод мэдээлэх зорилготой.

Дээрх асуудлыг тодорхойлохын тулд гүйцэтгэлийн аудит хийж, дүгнэлт, зөвлөмж гарган, холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд танилцуулж, олон нийтэд мэдээлэхэд аудитын зорилт чиглэв.

Аудитын гол асуудал

“Уул уурхайн аж ахуйн нэгжүүдээс төсөвт төвлөрүүлсэн орлого, орон нутагт хийсэн хөрөнгө оруулалт түүний үр ашиг”-д хийх гүйцэтгэлийн аудитын хүрээнд холбогдох хууль тогтоомжийг мөрдөж байгаа эсэх, үр дүн, үр өгөөж гарсан эсэхийг нягтлан шалгаж, цаашид орон нутгийн төсвийн хөрөнгийг нэмэгдүүлэх боломжтой эсэх

Аудитын гол асуудлыг аудитын баг дараах дэд зорилтын хүрээнд шалгав. Үүнд:

1. Орон нутагт уул уурхайн салбарын хууль, төрөөс баримтлах бодлого чиглэл, байгаль орчныг хамгаалах үйл ажиллагааны хэрэгжилт хангагдаж байгаа эсэх;
2. Уул уурхайн салбарын аж ахуйн нэгжүүдийн орлогыг оновчтой төлөвлөж, төсөвт бүрэн төвлөрүүлсэн эсэх;
3. Уул уурхайн салбараас орон нутагт хийх хөрөнгө оруулалтыг бодитой төлөвлөж, үр ашигтай хэрэгжүүлсэн эсэх;

Аудитын хязгаарлалт

Уул уурхайн аж ахуйн нэгжүүдээс улсын төсөвт төвлөрүүлдэг татвар (ААНОАТ, НӨАТ, АМНАТ, ашигт малтмалын хайгуулын болон ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн төлбөр, ус бохирдуулсны төлбөр) болон түгээмэл тархацтай ашигт ашигт малтмалын орлого, 2022, 2023 онд бичил уурхайн үйл ажиллагаа зогссон тул хамруулаагүй болно.

Аудитын тайлагналын хэлбэр, зарчим, аудитад хамрагдсан байгууллага

Аудитын хураангуй тайланг Монгол Улсын Ерөнхий Аудиторын 2022 оны 12 дугаар сарын 30-ны өдрийн “Заавар батлах тухай” А/100 дугаар тушаалаар баталсан төрийн аудитын байгууллагаас төрийн санхүү, төсвийн хяналтын чиг үүргийн дагуу гүйцэтгэсэн “Харилцагч талуудад зориулсан аудитын хураангуй тайлан бэлтгэх заавар”-ын дагуу аудитын хураангуй тайлан бэлтгэх зарчмыг баримтлан бэлтгэв.

Гүйцэтгэлийн аудитад Баянхонгор аймгийн нутаг дэвсгэр дээр ашиглалтын болон хайгуулын үйл ажиллагаа явуулах тусгай зөвшөөрөл бүхий уул уурхайн аж ахуйн нэгжүүдээс Баянхонгор аймагт 2022, 2023 онд орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлэхээр төлөвлөсөн орлого, ногдуулалт, гүйцэтгэл, хийж хэрэгжүүлэхээр тусгагдсан төсөл, арга хэмжээ, олгосон санхүүжилт, хандив, бусад хөрөнгө оруулалт, нийгмийн хариуцлагын хүрээнд хийж хэрэгжүүлсэн ажлын талаар Төсвийн ерөнхийлөн захирагч, тэдгээрийн харьяа байгууллагууд болон сумдын Засаг дарга, аймгийн ЗДТГ, Баянхонгор аймгийн ГХБХБГ, Татварын газар, Бөөнцагаан-Орон нуурын сав газрын захиргаа, Орон нутгийн өмчийн газар зэрэг холбогдох бусад байгууллага, гүйцэтгэгч аж ахуйн нэгжийг хамруулан төсөл, арга хэмжээний төлөвлөлт, гүйцэтгэл, татварын орлогын ногдуулалт, биелэлт, гүйцэтгэгчтэй байгуулсан гэрээ, олгосон санхүүжилт, төсөл, арга хэмжээний хэрэгжилт, үр дүнг хамруулав.

АУДИТЫН ГОЛ ҮР ДҮН:

БҮЛЭГ А. ЭКОЛОГИЙН ТЭНЦВЭРТ БАЙДЛЫГ ХАНГАСАН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ҮР ӨГӨӨЖТЭЙ УУЛ УУРХАЙН ТӨСЛИЙГ ДЭМЖИЖ, ЭВДЭРСЭН ГАЗРЫГ НӨХӨН СЭРГЭЭХ ШААРДЛАГАТАЙ БАЙНА.

А.1. Баянхонгор аймгийн 2021-2025 онд хэрэгжүүлэх дунд хугацааны үндсэн чиглэлийг “Алсын хараа 2050”-д уялдуулсан байна. Цаашид нэмүү өртөг шингээх, боловсруулах үйлдвэр байгуулах зорилтыг тусгах боломжтой байна.

Дүгнэлт:

- Орон нутгийн түвшинд “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгийг үндэслэн зорилт дэвшүүлэн ажилласан байна.
- Баянхонгор аймгийг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлд уул, уурхайн салбарт хариуцлагатай уул уурхайг хөгжүүлэх зорилт тавьж хууль сурталчлах, соён гэгээрүүлэх сургалтыг зохион байгуулж ажилласан байна.
- Аймгийн Засаг даргын 2021-2024 оны мөрийн хөтөлбөрт уул уурхайн салбарын бодлогыг тусгаж биелэлтийг жил бүр хөгжлийн төлөвлөгөөний биелэлтээр тайлагнасан байна.

Уул уурхайн талаар төрөөс баримтлах урт, дунд, богино хугацааны бодлогын баримт бичигт дараах байдлаар тусгасан байна.

- Монгол Улсын Их Хурлаас 2020 онд “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын 4.2 дугаар зорилтын 2-т “Хариуцлагатай уул уурхайг хөгжүүлж, боловсруулалтын түвшин нэмэгдсэн байна”
- Баянхонгор аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын хуралдааны 2020 оны 2/6 тоот тогтоолоор Баянхонгор аймгийг хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл батлахдаа Эдийн засгийн тэргүүлэх чиглэлүүдийн 4.2.1-т “Хариуцлагатай уул уурхайг хөгжүүлж, бичил уурхай эрхлэгчдийг дэмжиж ажиллана”
- Баянхонгор аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын хуралдааны 2020 оны 2/7 тоот тогтоолоор “Аймгийн засаг даргын 2021-2024 оны үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөрийг батлахдаа уул уурхайн салбарыг “Хариуцлагатай уул уурхай-Эдийн засгийн үндэс” хэмээн тодорхойлж орон нутагт уул уурхайн ашиглалтын үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжүүдийн үйл ажиллагааг дэмжин эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх 5 зорилтыг тусгажээ.

Хариуцлагатай уул уурхайг эдийн тэргүүлэх салбар болгон аймгийн 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл, дунд хугацааны бодлогын баримт бичиг, аймгийн

Засаг даргын 2021-2024 оны үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөр, аймгийн жилийн хөгжлийн төлөвлөгөөнд тусгаж биелэлтийг Аймгийн ИТХ-д жил бүр тайлагнан ажилласан байна.

Харин “Алсын хараа-2050” Монгол улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд уул уурхайн түүхий эдийг боловсруулан нэмүү өртөг шингээсэн бүтээгдэхүүн гаргах талаар тусгасан орон нутгийн бодлогын түвшинд нэмүү өртөг шингээх, боловсруулах үйлдвэр байгуулах зорилтыг цаашид төлөвлөх боломжтой байна.

Уул уурхайг түшиглэсэн нэмүү өртөг шингээх, боловсруулах үйлдвэр байгуулах зэрэг бодлогыг урт дунд хугацааны бодлогын баримт бичигт тусгах зөвлөмжийг аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хуралд толилуулав.

Засаг даргын мөрийн хөтөлбөр болон жилийн хөгжлийн төлөвлөгөөнд тусгасан зарим зорилт нь хууль тогтоомжийн хязгаарлалтаас болж бүрэн хэрэгжээгүй бол зарим заалтыг өмнөх суурь үзүүлэлтээс ахиц гараагүй байхад хангалттай байдлаар дүгнэсэн байна.

Аймгийн Засаг даргын 4 жилийн үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг гаргахдаа бодитой тоон үзүүлэлтийг гарган үнэн зөв мэдээллээр хангаж байх зөвлөмжийг аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын даргад хүргүүлэв.

Дүгнэлт:

➤ Уул уурхайн шинээр ашиглаж эхлэхээр бэлтгэл ажил нь хангагдаж буй томоохон төслүүдийн ТЭЗҮ-ээс тооцоолол хийж үзэхэд Баянхонгор аймаг нь Төсвийн бие даасан байдалд хүрч болохоор тооцоо гарч байна.

Эдийн засгийн үр өгөөжийн хувьд томоохон дараах төслүүдийг хэрэгжүүлэхэд орон нутагт цаашид орлого бүрдүүлэлт нэмэгдэх боломжтой байна.

Хүснэгт № 1. Томоохон төслийн орон нутагт төвлөрүүлэх орлогын тооцоо (сая төгрөг)

№	Татварын төрөл	Сэжэр ресурсус	Жилд дунджаар орох орлого	Эрдэнэ Монгол	Жилд дунджаар орох орлого	Нийт жилийн орлого	Үүнээс орон нутагт төвлөрөх
1	АМНАТ	1,812,185.1	120,812.3	56,510.0	11,302.0	132,114.3	
2	Тусгай зөвшөөрлийн төлбөр	696.9	46.5	490.0	98.0	144.5	
3	Газар ашигласны төлбөр	2,850.8	190.1	70.0	14.0	204.1	204.1
4	Ус ашигласны төлбөр	39,221.1	2,614.7	1,840.0	368.0	2,982.7	2,982.7
5	ААНОАТ	1,791,413.8	119,427.6	151,840.0	30,368.0	149,795.6	59,918.2
6	НДШ	112,541.6	7,502.8	4,410.0	882.0	8,384.8	
7	ХХОАТ	31,739.5	2,116.0	1,940.0	388.0	2,504.0	2,504.0
8	Үл хөдлөх хөрөнгийн татвар	876.3	58.4		-	58.4	58.4
9	Агаарын бохирдлын төлбөр	103,423.8	6,894.9		-	6,894.9	6,894.9
10	АТӨЯХАТ	443.7	29.6	20.0	4.0	33.6	33.6
11	Гаалийн татвар	142,158.6	9,477.2		-	9,477.2	
12	НӨАТ	15,626.0	1,041.7		-	1,041.7	
13	ОНХС			1,000.0	200.0	200.0	200.0
	Нийт	4,053,177.2	270,211.8	218,120.0	43,624.0	313,835.8	72,795.9

Эх сурвалж: Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчдийн ТЭЗҮ

Эрдэнэ Монгол ХХК-ийн Баян хөндий төслийн ТЭЗҮ-г 2019 онд тодотгосон бөгөөд тухайн үед Монгол банкны алтны дундаж ханш 127.0 мянган т/гр байсан бол өнөөгийн байдлаар 286.0 мянган т/гр болж ханш 2.25 дахин өссөн байна.

Дээрх байдлаас үзэхэд татварын орлогыг дүйцүүлэн нэмж үзэхэд 449,709.8 сая төгрөгийн татвар төлбөр хураамж улс, орон нутгийн төсөвт төвлөрөхөөс 82,779.4 сая мянган төгрөг орон нутгийн төсөвт төвлөрөхөөр байна.

Аймгийн ТЭЗ-ийн 2023 оны төсвийн гүйцэтгэлийн тайланд нийт зарлагын дүнг 77,916.3 сая төгрөгөөр төлөвлөж, гүйцэтгэлээр 69,931.0 сая төгрөгийг зарцуулсантай харьцуулахад дээрх төслийн хугацаанд аймгийн ТЭЗ нь өөрийгөө санхүүжүүлэх боломжтой тооцоо гарч байна.

Баянхонгор аймгийн нэг хүнд ногдох дотоодын нийт бүтээгдэхүүн 2023 оны байдлаар 7.9 сая төгрөг байгаа бол төсөл хэрэгжих хугацаанд ТЭЗҮ-д заасан нийт коксжих болон эрчим хүчний зориулалтаар экспортлох нүүрсний үнийг “Уул уурхайн бүтээгдэхүүний арилжааны систем” дэх “Таван толгой” ХК-ийн доод үнэ ханшаар тооцоход нэг хүнд ногдох дотоодын нийт бүтээгдэхүүн 25.0 сая төгрөгөөр нэмэгдэж 30.0-33.0 сая төгрөгт хүрэх урьдчилсан таамаглал байна.

Баянхонгор аймагт хөдөлмөрийн насны бүртгэлтэй ажилгүй иргэд 2023 оны жилийн эцсийн байдлаар 3151 хүн байгаа бол “Сэкер ресурс Монголиа” ХХК-ийн нүүрсний уурхайд үндсэн ажилтнаар 1116 хүн, цахилгаан станцад 205 ажлын байр шинээр нэмэгдэхээр ТЭЗҮ-д тусгасан бол “Эрдэнэ Монгол” ХХК 359 ажлын байрны 70-80 хувийг орон нутгаас авахаар төлөвлөсөн байгаагаас үзэхэд ажилгүйдлийн түвшин эрс буурах төлөвтэй байна.

А.2. Уул уурхай ашиглах ТЭЗҮ-д туссан дэд бүтцийн болон хөрөнгө оруулалтын арга хэмжээг шаардлагад нийцүүлэн гүйцэтгүүлсний дараа уурхайг ашиглаж эхлэхэд төрийн холбогдох байгууллагууд анхаарах шаардлагатай байна.

Дүгнэлт:

- Уул уурхайн томоохон төслийн ашиглалтыг эхлүүлэхээс өмнө Байгаль орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөг бууруулах зорилгоор орд ашиглах ТЭЗҮ-д туссан дэд бүтэц болон хөрөнгө оруулалтын ажлуудыг гүйцэтгүүлсэн байх шаардлагатай байна.

Баянхонгор аймгийн Шинэжинст сумд ашиглах “Сэкер ресурс Монголиа” ХХК-ийн “Хотгор”-ын чулуун нүүрсний уурхайн усан хангамжийн эх үүсвэрийн судалгаагаар талбай орчмын 100 км-ийн радиуст хэд хэдэн усан хангамжийн эх үүсвэрийн нөөц бололцоо бүхий газруудыг тогтоосон ба шүүрлийн усыг уурхайн баруун хойд хэсэгт нийт 8 шүүрүүлэх цооног байгуулж ашиглахаар төлөвлөсөн бол цахилгааны эх үүсвэрт 18 МБ-ийн цахилгааны станц байгуулж, Нарийн сухайтаас Шивээ хүрэн боомт чиглэлийн 43,2 км хатуу хучилттай замаар бүтээгдэхүүнээ тээвэрлэж борлуулахаар тооцон “Хотгор”-ын нүүрсний уурхайгаас Нарийн сухайт хүртэл 288.5 км замыг барихаар ЗТБХБЯ-аас (хуучин нэрээр) 2012.01.13-нд зөвшөөрөл авсан байна /ТЭЗҮ-ээс/.

“Эрдэнэ Монгол” ХХК-ийн “Баян хөндий” төсөл 2017 онд Алтан нар болон Баянхөндий алтны үндсэн ордуудыг түшиглэн байгуулагдах уулын баяжуулах үйлдвэрүүдийн технологийн ус хангамжийн эх үүсвэрт ашиглагдах газрын доорх усны нөөцийн хэтийн төлөв бүхий талбайнуудыг илрүүлэн тогтоох гидрогеологийн эрлийн судалгааны ажлын үр дүнд баяжуулах үйлдвэрийн ус хангамжийн эх үүсвэрийг Баянхөндий ордоос 1.5-2.8 км зайд, ахуйн хэрэглээний усны эх үүсвэрийг кемпийн байрлалаас 0.3-1.6 км зайд тогтоосон байна.

Цахилгааны хувьд Эрдэнэт-Булганы 110кВ-ын өндөр хүчдэлийн цахилгаан дамжуулах агаарын шугам нь Өвөрхангай аймгийн Нарийнтээл сумын нутаг дахь Баян тээгийн уурхай дээр ирдэг. Тус уурхай дахь 110/35кВ-ын Баян тээг дэд станцаас Баянхонгор аймгийн Баянлиг, Шинэжинст сумдыг дайруулан татсан 35 кВ-ын өндөр хүчдэлийн цахилгаан дамжуулах агаарын шугамаар цахилгаан эрчим хүч авах тооцоотой байсан боловч уурхайн ойролцоо цахилгаан станц барих ажлыг эхлүүлсэн байна.

Байгаль орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөг бууруулахаар ТЭЗҮ-д хийгдэхээр төлөвлөсөн хөрөнгө оруулалтын судалгааг гарган дэд бүтэц, хөрөнгө оруулалтын ажлыг хийсний дараа уурхайг ашиглах гэрээ хэлэлцээр, холбогдох зөвшөөрлийг орон нутгаас олгох асуудлыг анхаарч ажиллахыг аймгийн Засаг даргад зөвлөв.

Аудит хийх үеэр Бөмбөгөр сумын нутаг дэвсгэрт алт олборлох үйл ажиллагаа явуулж буй “Одод гоулд” ХХК нь олборлолт хийхдээ голын урсгалын хамгаалалтын бүсэд үйл ажиллагаа явуулж байгаа нь ГМУБЭУСБГХБОСБГАМХАХТ хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.12 дахь заалтыг зөрчиж байж болзошгүй тул агаараас бичлэг хийн баримтжуулав.

Иймд дээрх баримтжуулсан бичлэг болон баримт материалыг аймгийн БОАЖГ-ын байгаль орчны хяналтын улсын байцаагчид холбогдох арга хэмжээг авч ирүүлэх албан шаардлагыг хүргүүлэв.

Дүгнэлт:

➤ Орон нутаг дахь төрийн байгууллагууд нь байгаль орчныг хамгаалах хяналтын чиг үүргээ дутуу хэрэгжүүлэн ажилласан байна.

Аймгийн Засаг дарга нь орон нутгийн түвшинд байгаль орчны бодлого боловсруулах, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах үүргийг хүлээж байгаа бол аймгийн БОАЖГ нь байгаль орчныг хамгаалах чиглэлийн чиг үүргийг хэрэгжүүлж байна. Харин Бөөнцагаан-Орог нуурын сав газрын захиргаа нь өөрийн хариуцсан сав газрын хэмжээнд усны зүй зохистой ашиглах, түүнд хяналт тавих чиг үүргийг хүлээж байна.

Ажил үүрэг хуваарилалтын хувьд Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч нь байгаль хамгаалах нөхөн сэргээх чиглэлээр хяналт хийдэг бол геологи уул уурхайн хяналтын улсын байцаагч нь олборлох үйлдвэр чиглэлээр хяналт шалгалтыг хийж байна.

Дээрх төрийн байгууллагууд нь уул уурхайд тус бүр өөрийн чиглэлээр жилд 2-3 удаа хяналт шалгалт, уулзалт сургалтыг зохион байгуулж, хуульд заасан чиг үүргээ хэрэгжүүлсэн байна.

Байгаль орчны асуудал хариуцсан гол мэргэжлийн байгууллагын хувьд БОАЖГ-дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлсэн ажилласан байна.

- Уул уурхайн хайгуул, олборлолтын үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжүүдийг бүртгэсэн
- Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний дагуу хяналт шалгалт хийсэн.
- Уул уурхайн ашиглалтын болон хайгуулын үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжүүдийн нөхөн сэргээлтийг хүлээн авсан
- Байгаль орчны багц хуулийг хэрэгжүүлж, байгаль орчны эсрэг гэмт хэрэг зөрчлийг таслан зогсоож, хяналт шалгалт хийсэн

Дүгнэлт:

➤ Аймгийн ТЭЗ-ийн 2022-2023 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайлангийн аудитаар уул уурхай компаниуд аймгийн Засаг даргатай байгуулсан гэрээгээ дүгнүүлээгүй зөрчлийг илрүүлж, зөвлөмж хүргүүлсэн боловч бүрэн хэрэгжүүлээгүй байна.

Аймгийн Засаг дарга 2022 онд 11, 2023 онд 8 уул уурхайн тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчтэй “Байгаль орчныг хамгаалах, уул уурхай ашиглах үйлдвэр байгуулахтай холбогдсон дэд бүтцийг хөгжүүлэх, ажлын байр нэмэгдүүлэх тухай гэрээ” байгуулж гэрээний үүргийн хэрэгжилтийг 2022 онд 5 ААН, 2023 онд 4 ААН дүгнүүлж аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд хүргүүлсэн бол зарим тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь гэрээгээ дүгнүүлээгүй байна.

Баянхонгор аймгийн ТЭЗ-ийн 2023 оны төсвийн гүйцэтгэлийн тайлангийн аудитаар өгсөн зөвлөмжийн дагуу аймгийн Засаг даргаас холбогдох ААН-үүдэд 2024.09.30-ны дотор

гэрээгээ дүгнүүлэх албан бичгийг хүргүүлсэн боловч 2024.10.04-ний байдлаар гэрээгээ дүгнүүлээгүй байна.

Иймд дээрх гэрээ дүгнүүлээгүй аж ахуйн нэгжийг холбогдох хууль журмын дагуу дараагийн арга хэмжээ авч ажиллах албан шаардлагыг аймгийн Засаг даргад хүргүүлэв.

Дүгнэлт:

- Уул уурхайн компаниудын аймгийн Засаг даргатай байгуулсан 2022, 2023 оны гэрээний биелэлтийг олон нийтэд ил тод мэдээлээгүй байна.

Баянхонгор аймгийн ТЭЗ-ийн 2023 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайлангийн аудитаар шилэн дансны тухай хуулийн хэрэгжилтэд нийцлийн аудитын сорил гүйцэтгэсэн бөгөөд уул уурхайн үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа "Мэлтэс Оргих" ХХК, "Монгол болгар гео" ХХК, аймгийн Засаг дарга нарын хооронд 2023 онд байгуулсан "Байгаль орчныг хамгаалах, уурхай ашиглах, үйлдвэр байгуулахтай холбогдсон дэд бүтцийг хөгжүүлэх, ажлын байр нэмэгдүүлэх тухай гэрээ"-г шилэн дансны нэгдсэн цахим хуудаст байршуулаагүй зөрчилд зөвлөмж хүргүүлж, биелэлтийг хангуулан ажилласан байна.

Баянхонгор аймгийн ТЭЗ нь Bayanhongor.gov.mn цахим хуудсыг 2023 оноос бүрэн ажиллуулж эхэлсэн бөгөөд уул уурхайн тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчтэй байгуулсан гэрээг тус сайтад байршуулж ажилласан байна.

Харин гэрээний биелэлтийг олон нийтэд мэдээлээгүй, сумдын ИТХ-д хүргүүлж мэдээлэх ажил хийгдээгүй байгаа тул мэдээллийг олон нийтэд түгээх албан шаардлагыг аймгийн ЗДТГ-ын ХБТХОХ-т хүргүүлэв.

А.3. Байгаль хамгаалах нөхөн сэргээх арга хэмжээг төлөвлөгөөт болон дүйцүүлэх байдлаар хийж байгаа боловч эвдэрсэн газрын хэмжээ буурахгүй байна.

Дүгнэлт:

- Уул уурхайн компаниуд хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө гаргасан боловч хэрэгжилт нь холбогдох хууль журамд заасан шаардлагыг бүрэн хангахгүй байна.

Уул уурхайн ашиглагч байгууллагууд нь байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөг тусган ажиллаж байна. Тухайлбал:

"Империал гоулд майнинг" ХХК нь "Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө"-д арга хэмжээ хэрэгжүүлэхээр төлөвлөн биелэлтийг тайлагнан ажилласан байна. Аюултай хог хаягдлын хувьд сумын эмнэлэгтэй хамтран ажиллан аюултай хог хаягдал булшлах цэгт хүргэн ажиллажээ. Ажилчдын шингэн хог хаягдлыг ариутгах журмаар био ариутгагчийг тогтмол хэрэглэж байна.

Мэргэжлийн байгууллагын улсын байцаагчийн хяналтын хуудсыг авч үзэхэд хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө гаргаагүй үйл ажиллагаа явуулж буй зөрчил илэрсэн байна.

Улсын байцаагчаас хяналтаар илэрсэн зөрчлийг хэрхэн арилгасан талаар биелэлтийн тайлан байхгүй тул зөрчилтэй буюу шаардлагад нийцээгүй үзүүлэлтийг дахин үнэлж, хяналтыг хэрэгжүүлэн үр дүнг ирүүлэх албан шаардлагыг аймгийн БОАЖГ-т хүргүүлэв.

Дүгнэлт:

- Төрийн байгууллагуудаас хяналт хэрэгжүүлсэн хэдий ч биологийн нөхөн сэргээлт хангалтгүй, гэрээний үүргээ бүрэн биелүүлээгүй зэрэг нь хяналтын үр дүнг бууруулж байна.

Байгаль орчны хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд 2023 онд холбогдох төрийн байгууллагаас хяналт шалгалт хийхэд дараах нийтлэг зөрчил илэрсэн байна. Үүнд:

- Зарим тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч уул уурхайн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаагаар эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт, дүүргэлт хийж хэлбэржүүлэлт хийж байгаа боловч шаардлагад бүрэн нийцээгүй

- Биологийн нөхөн сэргээлт буюу ургамалжуулалт хангалттай бус
- Шимт хөрсийг тусгай талбайд овоолж хамгаалаагүй
- Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд туссан зарим ажлыг хийж гүйцэтгэдэггүй, өөрчлөлт тодотгол хийж эрх бүхий байгууллагаар хянуулж батлуулаагүй
- Аюултай хог хаягдлын бүртгэл мэдээлэл хөтөлдөггүй

Байгаль орчинд сөргөөр нөлөөлөх, нөхөн сэргээх арга хэмжээ хангалттай түвшинд хийхгүй зөрчил арилахгүй байгаа нь цаашид байгаль орчинд аюул хохирол нэмэгдэх эрсдэлтэй байна.

Иймд байгаль орчинд хохирол учруулж буй (биологийн нөхөн сэргээлтийг хийхгүй байгаа) уул уурхайн тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчидтэй дахин гэрээ байгуулах эсэх асуудлыг авч үзэн экологийн тэнцвэрт байдлыг нэн тэргүүнд тавьж ажиллах зөвлөмжийг аймгийн Засаг даргад хүргүүлэв.

- Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/400 дугаар захирамжаар аймгийн Мэргэжлийн хяналтын газартай хамтран ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч "Вестурнресурс" ХХК, "Ар эс и" ХХК-уудын үйл ажиллагаанд 6 чиглэлээр хяналт шалгалтыг зохион байгуулж, чиглэл тус бүрээр зөрчил илрүүлэн 10 төрлийн зөвлөмжийг өгч биелэлтийг хангуулан ажилласан байна.
- Мөн 2022 оны 10 дугаар сард Ашигт малтмал, газрын тосны газрын хайгуул, ашиглалтын газрын даргаар ахлуулсан 8 хүний бүрэлдэхүүнтэй ажлын хэсэг Баянхонгор үйл ажиллагаа явуулж буй 16 тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчид хяналт шалгалт хийн 8 төрлийн нийтлэг зөрчил илрүүлэн 14 төрлийн хариу арга хэмжээг авч ажиллан биелэлтийг хангуулж ажилласан байна.
- Аймгийн Засаг дарга 2023 оны 5,8,12 дугаар саруудад 3 удаагийн захирамжаар ажлын хэсгийг томилон уул уурхайн тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчдийн үйл ажиллагаанд хяналт шалгалт хийсэн байна.
- Тус шалгалтын хүрээнд Баян-Овоо, Бөмбөгөр, Галуут сумдын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж буй компаниудад нийтлэг 8 зөрчил илэрч 2.0 сая төгрөгийн шийтгэврийн арга хэмжээ авч ажилласан байна.
- Харин 2023 оны 12 дугаар сард "Сэкер ресурс Монголиа" ХХК-ийн үйл ажиллагаанд хяналт шалгалт хийсэн ба тус хяналтаар геологи уул уурхай чиглэлээр 6, Байгаль орчны чиглэлээр 4, авто зам тээврийн хяналтаар 6 зөрчил илэрсэн тул Ашигт малтмалын тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1.2 дахь заалтын дагуу илэрсэн зөрчлийг арилгахаар улсын байцаагчийн акт, албан шаардлагыг өгч үйл ажиллагааг зөрчлийг арилгах хүртэл хугацаанд түр зогсоох шийдвэр гаргасан байна.
- БОАЖГ-аас улсын байцаагчийн хяналт шалгалтыг 2023 онд 10 аж ахуйн нэгжүүдэд хийсэн бөгөөд хяналт шалгалтаар стандарт хууль журамд нийцээгүй асуудлыг шалгах хуудсаар дүгнэж зөрчлийг тухай бүр арилгуулсан ба зөрчил тухай бүр шийдвэрлэгдээгүй асуудалд акт, албан шаардлага өгч биелэлтийг тооцож ажилласан байна.

БҮЛЭГ Б. УУЛ УУРХАЙН САЛБАРЫН АЖ АХУЙН НЭГЖҮҮДЭЭС ОРОХ ОРЛОГЫГ ТӨЛӨВЛӨХДӨӨ ХИЙСЭН ТООЦООЛОЛД ҮНДЭСЛЭЭГҮЙ, ГАЗРЫН ТӨЛБӨРИЙН ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН УЯЛДАА ХОЛБООНООС ШАЛТГААЛАН ЗӨРҮҮТЭЙ НОГДУУЛСАН БАЙНА.

Б.1. Уул уурхайн салбарын аж ахуйн нэгжүүдийн татварын орлогыг үндэслэлтэй төлөвлөөгүй байна.

Дүгнэлт:

- Баянхонгор аймагт тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч уул уурхайн аж ахуйн нэгжүүдээс орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлэх татварын орлогын төлөвлөгөөг үндэслэлтэй төлөвлөхгүй байна.

Баянхонгор аймгийн 2022, 2023 оны орон нутгийн төсвийн төсөлд уул уурхайн ААН-үүдээс орох газрын болон усны төлбөрийг төлөвлөхдөө сүүлийн 3-5 жилийн орлогын гүйцэтгэлд үндэслэн тооцсон байна.

Сумдын ИТХ-ын тогтоолоор хог хаягдлын хураамжийн хэмжээг батлахдаа Шинэжинст, Баянговь, Баян-Овоо, Бөмбөгөр, Жинст, Заг, Өлзийт сумдууд уул уурхайн хог хаягдлыг хураамжийг тусган баталсан байна.

Аудитын илрүүлэлт:

- Сумдын ИТХ-ын тогтоолоор уул уурхайн салбарын аж ахуйн нэгжүүдээс төвлөрөх хог хаягдлын хураамжийн хэмжээг баталсан байхад аймгийн ЗДТГ-ын Санхүү төрийн сангийн хэлтэс нь 2019-2023 оны төсвийн төсөлд хог хаягдлын хураамжийн орлогыг тооцож төсвийн төсөлд тусгаагүй байна.

Цаашид Баянхонгор аймагт тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч уул уурхайн ААН-үүдээс орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлэх татварын орлогын төлөвлөгөөг үндэслэлтэй төлөвлөж байх албан шаардлагыг аймгийн ЗДТГ-ын СТСХ-т хүргүүлэв.

Аймгийн ЗДТГ-ын СТСХ нь Баянхонгор аймгийн нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулдаг тусгай зөвшөөрөлтэй уул уурхайн ААН-үүдээс 2022, 2023 онд төсөвт төвлөрүүлэх татварын орлогыг аймаг, сумын төсвийн орлогын бүрэлдэхүүнд оруулахаар төлөвлөсөн ба газрын төлбөрийн орлогыг орлогыг 2023 оны төсвийн төсөлд 380.1 сая төгрөг орохоор тооцоолсон атлаа 278.1 сая төгрөгөөр Сангийн яамд хянуулсан.

Дүгнэлт:

- Ашигт малтмал, газрын тосны газар болон Газар зохион байгуулалт, геодези зураг зүйн ерөнхий газрын мэдээллийн системийн зөрүүтэй байдлаас шалтгаалан газрын төлбөрийн ногдуулалт үнэн зөв хийгдэхгүй байна.

Баянхонгор аймагт ашиглалтын 97 тусгай зөвшөөрөл, хайгуулын 38 тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч бүртгэлтэй ба Баянхонгор аймгийн нийт газар нутгийн 3.2 хувь буюу 366,919.25 га талбайг эзэлж байна.

Ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй ордод бал чулууны орд 1, төмрийн орд 2, зэс, молибдений орд 7, нүүрсний орд 15 байгаа бол алтны үндсэн болон шороон орд 72 буюу нийт ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн 74.0 хувийг эзэлж байна. Ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчдээс 2022 онд 27 талбайд 16 ААН, 2023 онд 28 талбайд 23 ААН (1-12 сар хугацаанд) үйл ажиллагаа явуулсан байна.

Газрын төлбөр.

Ашигт малтмал, газрын тосны газрын бүртгэлийн системд (mgram.gov.mn) Баянхонгор аймагт ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй 152,810 га талбайн 97 нэгж талбар бүртгэлтэйгээс 28,919 га талбай бүхий 33 нэгж талбарын 22,906 га талбайг Газар зохион байгуулалт, геодези зураг зүйн ерөнхий газрын ГУМС-д (egazar.gov.mn) бүртгэсэн байна.

Ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрлөөр эдэлбэр газар олгосон боловч дээрх шалтгааны улмаас эрх зүйн харилцаа үүсээгүй газарт төлбөр ногдуулах үндэслэлгүй байна.

Иймд Газрын төлбөрийн орлого нь Ашигт малтмал, газрын тосны газар болон Газар зохион байгуулалт, геодези зураг зүйн ерөнхий газрын мэдээллийн системийн зөрүүтэй байдлаас шалтгаалан дутуу ногдож байгаа тул асуудлыг холбогдох газруудад тавьж шийдвэрлүүлэх саналыг Үндэсний аудитын газрын Гүйцэтгэл-Нийцлийн аудитын газарт уламжлав.

Сумдын Засаг дарга нар газар ашиглуулах захирамж гаргахдаа лицензийн талбайгаар бус ашиглаж байгаа талбайн хэмжээгээр захирамж гаргаснаас ашиглалтын үйл ажиллагаа явуулж байгаа уул уурхайн ААН-үүдийн мэдээллийг ГУМС-д дутуу бүртгэж газар ашиглах талбайн зөрүү гарсан байна. Тухайлбал:

Хүснэгт № 8. Талбайн хэмжээ зөрүүтэй ААН-ийн жагсаалт

№	Сумын нэр	Аж ахуйн нэгжийн нэр	Тусгай зөвшөөрлийн дугаар	Лицензтэй талбайн хэмжээ, га	Ногдол хийгдсэн талбайн хэмжээ, га	Зөрүү
1	Баян-Овоо	"Наран мандал энтерпрайзес" ХХК	MV-006720	755.2	90.4	664.8
2	Баян-Овоо	"Наран мандал энтерпрайзес" ХХК	MV-006907	298.1	139.2	159.0

3	Бөмбөгөр	"Ододгоулд" ХХК	MV-006853	174.2	128.9	45.3
4	Бууцагаан	"Ододгоулд" ХХК	MV-004960	169.2	158.1	11.1
5	Галуут	"Шижир-Аранжин" ХХК	MV-012665	108.8	91.6	17.1
Нийт				1,505.5	608.2	897.3

Эх сурвалж: Аудитын тулгалт

Тусгай зөвшөөрөл нь 2 сумын нутаг дамнан оршдог ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн ногдолыг нэг сум нь үүсгэсэн байхад нөгөө сум нь үүсгээгүйгээс ГУМС-д бүртгээгүйгээс 2 лицензийн талбайн 204.8 га талбайд ногдол хийгдээгүй байна. Үүнд:

- Бөмбөгөр, Бууцагаан сумын нутагт MV-007468 ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй "Одод гоулд" ХХК-ийн 75.2 га талбайн 24.4 га талбайг Бөмбөгөр сум ГУМС-д бүртгэсэн байхад Бууцагаан сум 50.7 га талбайг ГУМС-д бүртгээгүй байна.
- Бөмбөгөр, Баян-Овоо сумын нутагт MV-021059 ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй "Эл Ти Ди" ХХК -ийн 574.3 га талбайн 420.4 га талбайг Бөмбөгөр сум ГУМС-д бүртгэсэн байхад Баян-Овоо сум 153.8 га талбайг ГУМС-д бүртгээгүй байна.

Аудитын илрүүлэлт:

- Сумдын Газрын даамал ГУМС-д талбайн хэмжээг дутуу оруулснаас ашиглалтын үйл ажиллагаа явуулдаг 5 ААН-ийн 897.3 га талбайд, тусгай зөвшөөрөл нь 2 сумын нутаг дамнан оршдог ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн ногдлыг нэг сум нь үүсгэсэн байхад нөгөө сум нь үүсгээгүйгээс ГУМС-д бүртгээгүйгээс 2 лицензийн талбайн 204.8 га талбай нийт 1,102.1 га талбайд ногдол хийгдээгүй байна.

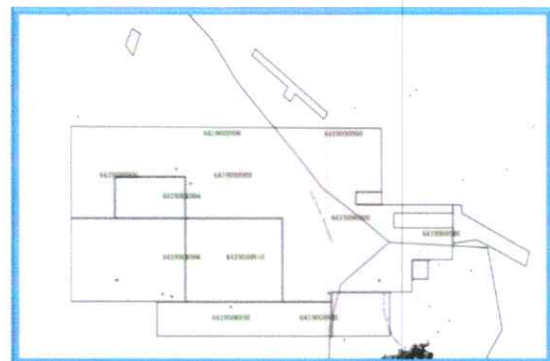
Энэ нь Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийг 23.3, 23.3.8, 23.4, 23.4.5 дахь заалтуудыг зөрчсөн тул Баянхонгор аймгийн ГХБХБГ-т Газрын удирдлагын мэдээллийн санд дээрх 7 ААН-ийн талбайн хэмжээг нөхөн мэдээлж ногдлыг үнэн зөв хийх албан шаардлагыг хүргүүлэв.

Баянхонгор аймгийн Шинэжинст суманд ашиглалтын 7 тусгай зөвшөөрөлтэй "Сэкер ресурс монголиа" ХХК-ийн талбайг ГУМС-д бүртгэхдээ лицензийн талбайнуудыг давхцуулан 11 талбай болгож бүртгэсэн байна.

Зураг № 1. "Сэкер ресурс монголиа" ХХК-ийн ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай

АМГТГ-ын цахим систем

Газрын удирдлагын цахим систем

Аудитын илрүүлэлт:

- Баянхонгор аймгийн Шинэжинст суманд үйл ажиллагаа явуулж буй "Сэкер ресурс монголиа" ХХК-ийн ашиглалтын 7 тусгай зөвшөөрлийн талбайн газар ашиглах захирамжийг Шинэжинст сумын Засаг дарга 11 талбай болгож зөрүүтэй гаргаснаас шалтгаалан сумын газрын даамал Газрын удирдлагын мэдээллийн системд зөрүүтэй бүртгэсэн байна.

Энэ нь Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.3, 23.3.3, 23.4, 23.4.3 дахь заалтуудыг зөрчсөн тул зөрүүтэй бүртгэсэн 7 лицензийн талбайн зөрүүг гаргаж зөв бүртгэх албан шаарлагыг аймгийн ГХБХБГ-т хүргүүлэв.

Хог хаягдлын хураамж.

Баянхонгор аймагт үйл ажиллагаа явуулдаг тусгай зөвшөөрөлтэй 19 ААН-тэй 2022 онд 18.0 сая, 11 ААН-тэй 2023 онд 12.2 сая төгрөгийн Хог хаягдлын гэрээг байгуулсан байна. Гүйцэтгэлээр уул уурхайн ААН-үүдээс 2022 онд 17.3 сая, 2023 онд 11.8 сая төгрөгийн орлого төвлөрсөн байна.

Аудитын шлрүүлэлт:

- Гурванбулаг сумын ИТХ-ын 2021 оны 4 дүгээр хуралдааны 4/04 дүгээр тогтоолоор "Сумын хог хаягдал гаргасны төлбөрийн хэмжээ"-г тогтоосон бөгөөд тогтоолд уул уурхайн ААН-үүдийн хог хаягдлын хэмжээг тогтоогоогүйгээс Гурванбулаг суманд MV-012806 ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч "Жи энд Юу голд" ХХК нь 2022, 2023 онд үйл ажиллагаа явуулсан байхад хог хаягдлын хураамж төлөөгүй байна.

Иймд уул уурхайн ААН-үүдээс оруулах хог хаягдлын хураамжийн төлбөрийн хэмжээг сумын ИТХ-аар батлуулж, орон нутгийн орлогыг нэмэгдүүлж ажиллах албан шаардлагыг Гурванбулаг сумын Засаг даргад хүргүүлэв.

Усны төлбөр.

Бөөнцагаан Орог нуурын сав газар нь уул уурайн ашиглагч байгууллагуудаас ус ашигласан тайланг хүлээн авч, тоолуурын заалт батлагаажуулсан акт болон тоолуур салгасан актыг үндэслэн усны ногдуулалтыг хийж татварын байгууллагад хүргүүлсэн байна. Усны төлбөрт 2022 онд 14 ААН-д 489.3 сая, 2023 онд 8 ААН-д 265.8 сая төгрөгийг ногдуулсан байна.

Аудитаар ус ашигласан тайлан тоолуур баталгаажуулсан заалтыг тулгаж үзэхэд зөрүүгүй тохирч байна.

Б.2. Уул уурхайн салбараас төсөвт төвлөрүүлэх татварын орлогыг бүрэн төвлөрүүлээгүй байна.

Дүгнэлт:

- Газар болон усны төлбөр, хаягдлын хураамжийн орлогыг төсөвт бүрэн төвлөрүүлээгүй байна.

Баянхонгор аймгийн ИТХ-ын хуралдааны 2021 оны 12 дугаар сарын 01-ний өдрийн "Баянхонгор аймгийн сумдын газрын төлбөрийн хувь хэмжээг шинэчлэн тогтоох тухай" 6/25 дугаар тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар "Хөдөө аж ахуйгаас бусад үйлдвэрлэл"-ийн зориулалттай газрын суурь үнэ 16.0 сая төгрөгөөс 0.15 хувиар тооцон нэг га талбайн төлбөрийг 24,000 төгрөгөөр тогтоосон байна.

Баянхонгор аймагт уул уурхайн ААН-үүдээс орон нутгийн төсөвт 2022 онд газрын төлбөрөөс 296.7 сая, хог хаягдлын хураамжаас 17.3 сая, усны төлбөрөөс 553.0 сая, 2023 онд газрын төлбөрөөс 464.0 сая, хог хаягдлын хураамжаас 11.8 сая, усны төлбөрөөс 395.3 сая төгрөгийн орлогыг тус тус төвлөрүүлсэн байна. Орон нутгийн төсөвт 2022, 2022 онд дараах татвар дутуу төвлөрсөн байна.

- Ашиглалтын үйл ажиллагааг 2022, 2023 онд явуулсан 7 ААН-ийн 74.1 сая, 2022, 2023 онд ашиглалтын үйл ажиллагаа явуулаагүй 4 ААН-ийн 136.2 сая нийт 210.3 сая төгрөгийн газрын орлого дутуу төвлөрсөн байна.
- Сумын Засаг даргатай "Хог хаягдлын гэрээ" байгуулж ашиглалтын үйл ажиллагаа 2022, 2023 онд явуулсан 3 ААН 1.1 сая төгрөгийн хог хаягдлын хураамжийг дутуу төлсөн байна.

- Усны төлбөрт 2022 оны эхний үлдэгдэл дутуу төвлөрсөн 39.9 сая төгрөг байсан бол 2023 оны жилийн эцсийн байдлаар 99.0 сая төгрөгийн усны төлбөрийг дутуу төвлөрүүлсэн байна.

Аудитын илрүүлэлт:

- Орон нутгийн төсөвт уул уурхайн аж ахуйн нэгжүүдээс газрын төлбөрийн орлогыг 2022 онд 76.8 сая, 2023 онд 133.5 сая, усны төлбөрийн орлогыг 2023 онд 110.4 сая, хог хаягдлын хураамжийг 2022 онд 0.7 сая, 2023 онд 0.4 сая нийт 321.8 сая төгрөгийг дутуу төвлөрүүлсэн байна.

Энэ нь Газрын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1, Газрын төлбөрийн тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.1, 10 дугаар зүйлийн 10.5, Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 23.2 дахь заалтыг зөрчсөн тул дутуу төвлөрсөн газрын төлбөр 210.3 сая, хог хаягдлын хураамжийн 1.1 сая, усны төлбөрийн 110.4 сая төгрөгийг төсөвт төвлөрүүлэх төлбөрийн актыг Баянхонгор аймгийн Татварын газарт хүргүүлэв.

Дүгнэлт:

- Орон нутгийн орлогод 2022-2023 онд уул уурхайн аж ахуйн нэгжүүдээс газрын төлбөр, усны төлбөр, хог хаягдлын хураамжийн орлогыг бүртгэсэн бол 2023 онд 2,605.0 сая төгрөгийн хандивын орлогыг ОНХС-ийн эх үүсвэрээр бүртгэсэн байна.

Баянхонгор аймагт тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч уул уурхайн ААН-үүдийн 2022, 2023 онд төсөвт төвлөрүүлсэн газрын төлбөр, усны төлбөр, хог хаягдлын хураамжийг төсвийн орлогын бүрэлдэхүүн хэсэгт оруулан Төсвийн тухай хуульд заасны дагуу тайлагнасан байна.

Ашигт малтмалын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.1.10, 42 дугаар зүйлийн 42.1 дэх хэсэгт заасны дагуу аймгийн Засаг дарга Баянхонгор аймагт ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй 21 ААН-тэй (давхардсан тоогоор) 2022-2023 онд 1-3 жилийн хугацаанд хэрэгжүүлэх “Байгаль орчныг хамгаалах уурхай ашиглах, үйлдвэр байгуулахтай холбогдсон дэд бүтцийг хөгжүүлэх ажлын байр нэмэгдүүлэх” гэрээг байгуулсан бөгөөд гэрээнд 2022 онд аймагт 2,300.0 сая, суманд 1,155.0 сая, 2023 онд аймагт 1,925.0 сая, суманд 1,140.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийхээр тусгасан байна.

Гүйцэтгэлээр Баянхонгор аймагт уул уурхайн үйл ажиллагаа явуудаг ААН-үүд 2022 онд зам талбай, барилгын засвар, гудамж талбайн тохижилт, дэмжлэг, ажил, үйлчилгээ, бараа материалд 1,799.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийсэн байна.

Аймаг, сумдын ОНХС-д 2023 онд уул уурхайн ААН-үүдээс 2,605.0 сая төгрөг төвлөрүүлсэн байна.

БҮЛЭГ В. . БАЯНХОНГОР АЙМГИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНД ТУССАН ЗАРИМ АЖЛЫГ УУЛ УУРХАЙН ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРӨЛ ЭЗЭМШИГЧДИЙН ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТААР ШИЙДВЭРЛЭСЭН НЬ ҮР АШГАА ӨГЧ БАЙНА.

В.1. Баянхонгор аймгийн Хөгжлийн төлөвлөгөөнд 2022 онд тусгагдсан хөрөнгө оруулалтыг уул уурхайн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлсэн нь орон нутгийн хөгжилд хувь нэмэр болж байна.

Дүгнэлт:

- Аймгийн хэмжээнд 2022-2023 онд уул уурхайн компаниудаас хийсэн 4,404.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт, хандив нь орон нутгийн хөгжилд хувь нэмэр оруулсан байна.
- Уул уурхайн аж ахуйн нэгжүүдийн хөрөнгө оруулалтаар хийгдсэн төсөл, арга хэмжээг мэргэжлийн байгууллагыг оролцуулсан комисс хүлээн авсан байна.
- Баянхонгор аймагт 2022 онд уул уурхайн аж ахуйн нэгжүүдийн хөрөнгө оруулалтаар хийгдсэн бүтээн байгуулалт нь үр ашгаа өгч байна.

Баянхонгор аймгийн ИТХ-ын хуралдааны 2021 оны 12 дугаар сарын 01-ний өдрийн “Аймгийн 2022 оны хөгжлийн төлөвлөгөө батлах тухай” 6/23 дугаар тогтоолоор 2022 оны хөгжлийн төлөвлөгөөг баталсан байна. Аймгийн ИТХ-ын хуралдааны 2022 оны 09 дүгээр сарын 16-ны өдрийн 10/37 дугаар “Аймгийн 2022 оны хөгжлийн төлөвлөгөөнд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай” тогтоол баталж хөгжлийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан 1,854.5 сая

төгрөгийн төсөвт өртөг бүхий 38 төсөл, арга хэмжээний 1,465.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтыг уул уурхайн аж ахуйн нэгжийн хөрөнгө оруулалтаар хийсэн байна.

Өмнөх оны буюу 2021 оны хөгжлийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан 1,300.0 сая төгрөгийн төсөвт өртөг бүхий 2 төсөл, арга хэмжээнд уул уурхайн аж ахуйн нэгж 331.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийсэн байна. Тухайлбал:

- ✓ Оготнотой булгийг түшиглэн хүүхэд залуучуудад зориулсан спорт цогцолбор (волейбол, сагсан бөмбөгийн талбай, хүүхдийн тоглоомын талбай, мөсөн талбай, крикитийн талбай, дугуйн зам, авто зогсоол) байгуулахад уул уурхайн ААН-үүд 647.1 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийж ашиглалтад орсон нь хүүхэд, залуучууд, иргэдийн амрах, зугаалах, чөлөөт цагаа зөв боловсон өнгөрүүлэх нөхцөл боломжийг бүрдүүлсэн байна.
- ✓ Явган замын хавтангийн үйлдвэрт шаардлагатай явган замын болон блокны хэв, бусад бараа материалыг худалдаж авч өгөхөд уул уурхайн ААН-үүд 293.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийснээр Баянхонгор аймгийн ХХҮГ-т бүртгэлтэй ажил эрхлэх хүсэлтэй давхардсан тоогоор 423 иргэнийг түр ажлын бараар ханган 2022 онд 18,446 ширхэг эко хавтан, 9,786 ширхэг явган замын хашлага үйлдвэрлэн 15,644.3 мкв талбайг явган замын хавтангаар хучиж Баянхонгор хотын тоосжилтыг бууруулж ажилласан байна.
- ✓ Төв замын 90 ширхэг, 2.7.9 дүгээр багийн 243 ширхэг гэрэлтүүлэгийн ажилд “Эрдэнэ монгол” ХХК 79.0 сая, “Наранмандал энтерпрайзес” ХХК 20.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийсэн нь иргэд шөнийн цагаар аюулгүй явах боломжийг хангасан байна.
- ✓ Шинэ суурьшлын бүсийн цэвэр, бохир усны цахилгаан, автоматжуулалт, шугам угсралт, цахилгааны угсралтын ажилд “Эрдэнэ монгол” ХХК 65.0 сая, ногоон байгууламж нэмэгдүүлэхэд шаардлагатай багаж, тоног төхөөрөмж худалдан авахад “Наранмандал энтерпрайзес” ХХК 30.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийсэн.
- ✓ Дөвөнтийн заал, Стандарт хэмжил зүйн хэлтэс, шүүхийн шинжилгээний албаны гадна засварын ажилд уул уурхайн ААН-үүд 107.8 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийснээр албан хаагчдын ажиллах орчин нөхцөл сайжирсан байна.
- ✓ Шинэ суурьшлын бүсийн мод үржүүлгийн газарт 32 төрлийн багаж, тоног төхөөрөмж, 3 төрлийн 40,000 ширхэг харандаа суулгац, 3 төрлийн 17 кг модны үр, 2 төрлийн 19,450 ширхэг тарьц суулгацын дэмжлэг үзүүлсэн нь цаашид ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх боломж бүрдсэн байна.
- ✓ Үндэсний бөх, футзалны 21 аймгийн аварга шалгаруулах тэмцээн, Бадминтон, Крикетын Улсын аварга, Ламын гэгээний Их тойром үндэсний шагайн харваа, Бодибилдинг, Монголын мастеруудын биеийн тамир спортын VI наадам зэрэг 7 арга хэмжээг зохион байгуулсан.

Баянхонгор аймгийн ЗДТГ-ын ХБТХОХ-ийн гаргасан уул уурхайн аж ахуйн нэгжүүдийн хөрөнгө оруулалтын үр ашгийн судалгаагаар хөрөнгө оруулалтаар хийгдсэн 14 бүтээн байгуулалтын үр ашгийг Баянхонгор аймгийн иргэд, хүүхэд багачууд хүртэж байна.

В.2. Уул уурхайн салбарын хөрөнгөөр хийгдсэн 307.4 сая төгрөгийн 3 хөрөнгийг нягтлан бодох бүртгэлд бүртгээгүй байна.

Дүгнэлт:

- Уул уурхайн ААН-үүдийн хөрөнгө оруулалтаар хийгдэж байгаа 100.1 сая төгрөгийн нэг төсөл, арга хэмжээ дуусаагүй байна.
- Уул уурхайн ААН-үүдийн хөрөнгө оруулалтаар хийгдэж ашиглалтад орсон 307.4 сая төгрөгийн 3 хөрөнгийг нягтлан бодох бүртгэлд бүртгээгүй байна.

Баянхонгор аймагт уул уурхайн ААН-үүдийн санхүүжилтээр 2022 онд 1,137.1 сая төгрөгийн 14 хөрөнгө оруулалтын ажил, 78.8 сая төгрөгийн 4 засварын ажил, 148.3 сая төгрөгийн 7 ажил, үйлчилгээ, 148.0 сая төгрөгийн 7 дэмжлэг, 106.7 сая төгрөгийн 7 бараа материал худалдан авах хөрөнгө оруулалтын ажлууд хийгдсэн байна.

Хөрөнгө оруулалтын 1,037.1 сая төгрөгийн 13 төсөл, арга хэмжээ, 78.8 сая төгрөгийн 4 засварын ажил, 148.3 сая төгрөгийн 7 ажил, үйлчилгээг бүрэн хийж хүлээлгэн өгсөн, 106.7

сая төгрөгийн бараа материалыг худалдан авч нийлүүлсэн бөгөөд холбогдох 3 байгууллага бараа материалын тайланд бүртгэсэн байна.

Оготной булгийн хүүхдийн паркийн ажилд Баянхонгор аймгийн Шинэжинст сумын нутагт тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч “Эрдэнэ монгол” ХХК-ийн 100.1 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийсэн байна. Гүйцэтгэгч “Бенж цэс” ХХК уул уурхайн хөрөнгө оруулалтаар хийгдэх ажлыг бүрэн хийж дууссан боловч орон нутгийн төсвөөр хэрэгжүүлж буй ажил дуусаагүй тул төсөл, арга хэмжээг хүлээн аваагүй байна.

Баянхонгор аймгийн ИТХ-ын хуралдааны 2023 оны 12 дугаар сарын 13-ны өдрийн “Үндсэн хөрөнгөд эзэмшигч тогтоох тухай” 13/11 дүгээр тогтоолоор уул уурхайн ААН-ийн 909.7 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар 2022 онд хийгдэж ашиглалтад орсон 11 хөрөнгийн эзэмшигчийг тогтоож орлого авах шийдвэр гарсан байна.

Аудитын шлүүлэлт:

- Баянхонгор аймагт үйл ажиллагаа явуулдаг уул уурхайн аж ахуйн нэгжүүдийн 307.4 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар хийгдэж ашиглалтад орсон 3 хөрөнгийн эзэмшигчийг тогтоож нягтлан бодох бүртгэлд тусгаагүй байна.

Дээрх зөрчил нь Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1, 6.1.4, 6.2, Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.4 дэх заалтуудтай нийцэхгүй тул хөрөнгийн эзэмшигчийг тогтоож, данс бүртгэлд тусгах албан шаардлагыг аймгийн ОНӨГ-т хүргүүлэв.

Аудитаар нийт 629.2 сая төгрөгийн 11 зөрчил илэрч 321.8 сая төгрөгийн 1 төлбөрийн акт тогтоож, зөрчлийг арилгах 307.4 сая төгрөгийн 7 албан шаардлага өгч, зөрчлийг давтан гаргуулахгүй байх 3 зөвлөмжийг холбогдох байгууллага албан тушаалтнуудад хүргүүлэв.

-оОо-

АУДИТЫН ДҮГНЭЛТ

- Орон нутгийн түвшинд "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгийг үндэслэн аймгийн Засаг даргын 2021-2024 оны мөрийн хөтөлбөр, аймгийн жилийн хөгжлийн төлөвлөгөөнд уул уурхайн салбарын бодлогыг тусгаж аймгийн Засаг дарга биелэлтийг аймгийн ИТХ-д тайлагнасан байна.
- Аймагт хэрэгжиж байгаа уул уурхайн томоохон 2 төслийн ТЭЗҮ-ээс эдийн засгийн тооцоолол хийж үзэхэд орон нутгийн орлого өссөнөөр улсын төсвийн ачааллыг бууруулах боломж бүрдэхээр байна.
- Уул уурхайн томоохон төслийн ашиглалтыг эхлүүлэхээс өмнө Байгаль орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөг бууруулах зорилгоор орд ашиглах ТЭЗҮ-д туссан дэд бүтэц болон хөрөнгө оруулалтын ажлуудыг гүйцэтгүүлсэн байх шаардлагатай байна.
- Төрийн байгууллагууд ААН-ийн гаргасан зөрчилд арга хэмжээ авч байгаа ч эвдэрсэн газрын хэмжээ буурахгүй, зөрчлийг таслан зогсоож чадахгүй байгаа нь цөлжилт нэмэгдэх эрсдэлтэй байна.
- Ашигт малтмал, газрын тосны газар болон Газар зохион байгуулалт, геодези зураг зүйн ерөнхий газрын мэдээллийн системийн зөрүүтэй байдлаас шалтгаалан газрын төлбөрийн ногдуулалт үнэн зөв хийгдэхгүй байна.
- Уул уурхайгаас Орон нутгийн төсөвт төвлөрөх орлогыг үндэслэлтэй төлөвлөөгүй, ногдуулсан татварыг ААН-үүд бүрэн төлөөгүй байна.
- Уул уурхайн үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжүүд нь 2022-2023 онд нийт 4,404.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийснийг нийтийн эзэмшлийн зам талбай ногоон байгууламжийн ажилд голлон зарцуулсан нь орон нутгийн хөгжилд хувь нэмрээ өгч байна.
- Аудитын үр дүнд төсвийн орлого бүрдүүлэлтэй холбоотой 321.8 сая, нягтлан бодох бүртгэлтэй холбоотой 307.4 сая, байгаль орчин, хуулийн хэрэгжилттэй холбоотой 9 зөрчил илэрч байна.

АУДИТЫН ЗӨВЛӨМЖ

НЭГ. БАЯНХОНГОР АЙМГИЙН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН ХУРЛЫН ДАРГА Э.ЭНХБАТ ТАНАА:

- Уул уурхайг түшиглэсэн нэмүү өртөг шингээх, боловсруулах үйлдвэр байгуулах бодлогыг урт дунд хугацааны бодлогын баримт бичигт тусгах
- Уул уурхайн аж ахуйн нэгжүүдээс орон нутагтай хийсэн гэрээний хэрэгжилтийн тайланг жил бүр ИТХ-ын хуралдаанаар хэлэлцэж шийдвэр гаргаж байх зайлшгүй шаардлагатай байна.

ХОЁР. БАЯНХОНГОР АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГА Д.МӨНХСАЙХАН ТАНАА:

- Цаашид аймгийн хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж буй уул уурхайн төслийн техник эдийн засгийн үндэслэлд тооцоо судалгаа, дүн шинжилгээ хийж орон нутгийн төсвийн орлогод төлөвлөх.
- Уурхай ашиглах төслийн ТЭЗҮ-ийг авч судалгаа гарган хийгдэхээр төлөвлөсөн дэд бүтэц, хөрөнгө оруулалтын ажлыг хийсний дараа уурхайг ашиглах гэрээ хэлэлцээр хийж, холбогдох зөвшөөрлийг олгох.
- Эдийн засгийн үр өгөөж багатай, биологийн нөхөн сэргээлтийг хийхгүй байгаа уул уурхай тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчидтэй дахин гэрээ байгуулахгүй байх.

ҮАГ-ЫН ГҮЙЦЭТГЭЛ-НИЙЦЛИЙН АУДИТЫН ГАЗАРТ ХҮРГҮҮЛЭХ САНАЛ:

- Газрын төлбөрийн орлого нь Ашигт малтмал, газрын тосны газар болон Газар зохион байгуулалт, геодези зураг зүйн ерөнхий газрын мэдээллийн системийн зөрүүтэй байдлаас шалтгаалан зөрүү ногдож байгаа тул асуудлыг холбогдох газруудад тавьж шийдвэрлүүлэх.